

Ks. JANUSZ SZULIST

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

szulist@umk.pl

ORCID: orcid.org/0000-0002-0410-0565

Recenzja książki: Arcybiskup Jakub Kostiućzuk, *Spoleczne nauczanie Kościoła prawosławnego*, Warszawska Metropolia Prawosławna, Warszawa 2018, ss. 160.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SPLP.2021.026>

Wydarzenia społeczne wyrażają się w działaniach człowieka, analizach socjologicznych oraz fizycznych elementach rzeczywistości. Niemniej jednak, uwzględniając specyfikę natury człowieka, jej cielesno-duchowy charakter, należy stwierdzić, iż w ramach procesów społecznych istnieje także pewna immanentna sfera, której przypisuje się walor duchowości, związanej z wewnętrznymi poruszeniami jednostki. Publikacja autorstwa arcybiskupa Jakuba Kostiućzuka *Spoleczne nauczanie Kościoła prawosławnego* podkreśla znaczenie duchowej głębi analizy zagadnień społecznych. Komplementarna wizja społeczeństwa, ukształtowana na fundamencie Objawienia, znajduje odzwierciedlenie w metodzie badań przedstawionej w publikacji – holistycznej w zakresie formy: „W pierwszej kolejności odpowiedzi na dany problem społeczny szukamy w Piśmie Świętym, następnie w spuściźnie kanonicznej Kościoła, a także w nauczaniu patrystycznym. (...) Jeśli nie znajdujemy jednoznacznie sformułowanej odpowiedzi w nurtującym nas temacie, możemy próbować formułować je na zasadzie analogii” (s. 12).

Publikacja składa się z pięciu rozdziałów, odpowiadających ściśle tematowi opracowania, będącego swoistego rodzaju kompendium nauczania społecznego Kościoła wschodniego. Pierwszy rozdział stanowi formę rozbudowanego *Wstępu* (s. 11–15), w którym autor ogólnie przedstawił odniesienie Kościoła prawosławnego do zagadnień społecznych. Wyodrębniono również metodologię nie tylko w zakresie prezentowanych analiz, ale również w odniesieniu do stylu pracy nad kwestiami społecznymi w Kościele wschodnim (s. 12–14). Kolejny rozdział, zatytułowany *Źródła norm moralnych* (s. 15–26), dotyczy klasycznych źródeł norm moralnych, stosowanych również w nauczaniu Kościoła katolickiego. Są to mianowicie: normy Pisma Świętego, prawo naturalne, sumienie, normy przyjęte na soborach i sformułowane przez ojców Kościoła, prawo kanoniczne. Pewnym novum w zakresie prezentowanych źródeł norm moralnych jest epitemia,

czyli „kara, skarcenie, upomnienie”, których cel stanowi uświadomienie sobie grzechu (w sensie niewłaściwego postępowania) i w dalszej kolejności podjęcie dzieła naprawy (s. 25). W trzecim rozdziale autor analizuje różnorodność nauczania w kwestiach społecznych poszczególnych autokefalicznych Kościołów prawosławnych (s. 27–46). Kościoły prawosławne odnoszą się wprawdzie do tych samych źródeł, jednak interpretacje poszczególnych kwestii są warunkowane zarówno miejscem i czasem, jak też konkretnymi potrzebami wiernych (s. 27). Taka postawa wynika zarówno z podmiotowości Kościołów, jak też z podmiotowości wiernych, których postulaty są traktowane z całą powagą, przy uwzględnieniu konkretnego kontekstu. Kolejne dwa rozdziały dotyczą interpretacji szczegółowych zagadnień związanych z życiem człowieka w wymiarze jednostkowym oraz społecznym. W czwartym rozdziale, *Prawosławie wobec współczesnych problemów moralnych* (s. 47–88), autor sytuuje w grupie problemów moralnych etykę seksualną, teologię rodziny oraz bioetykę. Akcentuje tym samym zagadnienia związane ze sferą prywatną jednostki lub kwestie dotyczące wprost intymności życia człowieka. Natomiast w piątym rozdziale, *Życie wiernych we współczesnym świecie* (s. 89–146), arcybiskup Jakub Kostiućzuk prezentuje sytuację człowieka w społeczeństwie, stanowiącym przestrzeń konfrontacji z różnego rodzaju ideologiami. Analizuje wybrane zagadnienia z dziedziny polityki, ekologii oraz religii jako obszarów aktywności jednostki. Ostatni rozdział publikacji zawiera wezwanie do świętości, będącej naturalnym powołaniem człowieka przy współdziałaniu Bożych darów: „Świętość to odnowienie obrazu Bożego w człowieku poprzez codzienne upodobnianie się do Boga, które utraciliśmy w momencie upadku. Świętość uzyskuje się przez codzienny wysiłek życia według ewangelicznych ideałów, ale także w efekcie działania sakramentów, w tym szczególnie misterium Eucharystii” (s. 143–144). Kościół w ocenie teologów prawosławnych nie stanowi zamkniętej enklawy w świecie. Otwartość wspólnoty Chrystusowej wpływa bezpośrednio na dynamikę przemian. Nauka wypływająca ze wspólnoty Kościoła przyczynia się również do dokonania oceny działania, szczególnie w obliczu różnego rodzaju niemoralnego zachowania. Całość opracowania wieńczy: *Zakończenie* (s. 147–148), *Literatura* (s. 149–159) oraz *Abstract* (s. 160).

Atutem publikacji jest zrozumiały, a także precyzyjny pod względem teologicznym język. Autor, jako wprawny teolog prawosławny, wskazuje różnorodne niuanse wschodniego myślenia o Bogu, tym samym zachęcając czytelnika do osobistej medytacji czy też rozwijania na gruncie Objawienia sygnalizowanych zagadnień natury społecznej. Książka arcybiskupa Jakuba Kostiućzuka jest jak najbardziej godna polecenia dla wszystkich osób, które skłaniają się ku holistycznej interpretacji zjawisk społecznych. Myśliciele Wschodu dość jednoznacznie definiują świat jako niezrozumiały w sytuacji, kiedy systemowo abstrahuje się od Boskiej transcencji – np. w ramach laicyzacji – lub w przypadku materializmu, dla którego sfera ducha nie ma racji bytu. Człowiek jest bowiem poszukiwaczem prawdy, a wewnątrz osoby wznosi się ku coraz wyższym pokładom dobra, aż do Boga jako Dobra Najwyższego. Natomiast materia pełni w tym procesie rolę instrumentu.